

Л і т е р а т у р а :

1. Богородицкий В. А. Общий курс русской грамматики / В. А. Богородицкий // (Из университетских чтений). – Изд. 4-е. – дополн. – Казань, 1913. – VI. – 553 с.
2. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию : в 2 т. / И. А. Бодуэн де Куртенэ. – М. : Изд-во АН СССР, 1963.
– Т. 1. – 1963. – 384 с.
– Т. 2. – 1963. – 391 с.
3. Глуценко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.) / Глуценко Володимир Андрійович / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; відп. ред. О. Б. Ткаченко. – Донецьк, 1998. – 222. с.
4. Крушевский Н. В. Очерк науки о языке / Н. В. Крушевский – Казань, 1883. – 148 с.
5. Крушевский Н. В. Очерки по языковедению (1891) [О языке как системе; динамика, статика языка] / Н. В. Крушевский // Хрестоматія по истории русского языкознания / сост. Ф. М. Березин / под ред. Ф. П. Филина. – М. : Высш.школа, 1973. – 504 с.

Пискунов А. В. Язык как динамическая система в трудах ученых Казанской лингвистической школы.

Освещена такая особенность лингвистической реконструкции, когда язык рассматривается как динамическая система в работах И. А. Бодуэна де Куртенэ, В. А. Богородицкого, Н. В. Крушевского, определен вклад лингвистов в разработку соответствующего круга вопросов.

Ключевые слова: лингвистическая реконструкция, статика, динамика, уровни языковой системы.

Piskunov A. V. Language as a dynamic system in the scientists' works of the Kazan linguistic school.

The article deals with one of the main peculiarities of linguistic reconstruction when language is observed as a dynamic system in the works by I. A. Baudouin de Courtenay, V. A. Bogoroditsky, N. V. Krushevsky, the linguists' contribution in the study of the corresponding circle of questions is defined.

Keywords: linguistic reconstruction, statics, dynamics, levels of language system.

**Позніхіренко Ю. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

**ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЕРГОНІМІЇ
ЯК РОЗДІЛУ ОНОМАСТИКИ**

У статті розглядається розділ лінгвістики, який вивчає власні імена та історію їх виникнення, підрозділи ономастики, які традиційно виділяються у відповідності до категорій власних імен, передумови виникнення та розвиток ергонімії як розділу ономастики.

Ключові слова: ономастика, оніми, ергонім.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. Сучасна ономастика характеризується тенденцією до вивчення загальних закономірностей розвитку ономастичних систем різних мов. Натомість невирішеними й донині залишаються питання про специфічний статус онімів в загалом, та про ергонім зокрема. З огляду на це пропонується розвідка є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Власні назви існують з давніх-давен, функціонують скрізь і виникають та вживаються масово. Тому їх вивчення дозволяє істотно відновлювати факти історії мови та історії народу, досліджувати процеси номінації та її різновиди, аналізувати функціональне навантаження власних назв тощо. До проблеми виникнення різних типів онімів та їх функціонування зверталися відомі мовознавці, зокрема В. Д. Бондалетов розглядав ім'я власне як мовну категорію, історію вивчення власної назви, специфіку власного імені, межу між ономастичною та номінальною лексикою, обсяг і зміст ономастичного простору, системні зв'язки в ономастичній лексиці. А також уточнив та охарактеризував методи, найбільш представлені в сучасних ономастичних дослідженнях, такі як описовий, історичний, семіотичний, стилістичний, лінгвопсихологічний і статистичний [1]. В. А. Жучкевич розглянув загальні принципи топоніміки та характеристики географічних назв по великих географічних районах СРСР [3]. В. А. Ніконов досліджував імена власні в аспекті етнімії, космонімії, зоонімії, теонімії. Це дозволило мовознавцю сформулювати постулат про рядності географічних назв, а саме, що вони "ніколи не існують поодиночі, завжди співвіднесені один з одним. Щоб з'ясувати походження назви, необхідно насамперед зрозуміти, що воно виникло не ізольовано, а лише в ряду інших назв" [4].

Основною метою статті є опис історії виникнення та етапів розвитку ергонімії як розділу ономастики.

Завдання статті: 1) уточнити статус ергоніма в системі ономастичних термінів; 2) визначити хронологію розвитку і становлення ергонімії.

Все нові і нові об'єкти: магазини, банки, промислові підприємства, комерційні фірми, кафе і ресторани, громадські організації, політичні партії та об'єднання, творчі колективи – отримують назви. У сучасному суспільстві все це є засобом реклами. Як результат багатократних повторень в рекламних текстах вони швидко входять у мову, стають словами повсякденного мовного оточення.

На сучасному етапі створення ергонімів здійснюється без опори на якусь теоретичну базу. У кращому випадку номінатором виявляються співробітники численних рекламних агенств, які нерідко не мають спеціальної підготовки, але найчастіше це – самі власники. В результаті виникають іноді незрозумілі нам назв типу "Еверест"; назви з використаними іншомовними словами наприклад "Селдом" (англ. "Рідко") або аббревіатур Леос (Лікувально-оздоровчий салон для чоловіків), Торговий дім ММП, муніципальне підприємство АТХ ГЗО. Фахівці з організації рекламної діяльності І. А. Гольман і Н. С. Добробабенко зазначають: "... Потворні, з точки зору рекламіста, назви товарів і найменування організацій – на жаль, типовий випадок в нашій роботі" [2].

Назви ділових об'єктів (різних магазинів, ресторанів, промислових підприємств, громадських і політичних організацій та інших форм колективної ділової діяльності) традиційно вивчається розділом лінгвістики – ономастикою. Найбільш помітним і поширеним явищем дані назви стали в кінці ХХ – початку ХХІ ст. у зв'язку з швидким зростанням творчої, комерційної та соціально-політичної активності в економічно розвинених країнах.

Тривалий час у науці йшла суперечка з приводу того, чи є ономастика самостійною дисципліною з власними засобами досліджень, чи допоміжною стосовно географії, історії, лінгвістики, археології, етнографії тощо.

Вперше термін “ономастика” запропонував хорватський лінгвіст Томислав Маретич – філолог-славист, член-кореспондент по розряду мов і літератур європейських народів (слов'янська філологія) у 1886 р., але спочатку він містив у собі лише одну ономастичну дисципліну – антропоніміку [11].

Термін “ономастика” – “...(від грец. *Ὀνομαστική* – мистецтво давати імена) – розділ лінгвістики, який вивчає власні імена (оніми) у різних аспектах: географічному (визначення впливу географічного середовища на вибір онімів, дослідження міграції імен, установаження ономастичних ареалів), лексикографічному (опис онімів у спеціальних ономастичних словниках), логічному (вияв співвідношення власного імені та позначеного ним поняття й об'єкта), психологічному (з'ясування впливу власного імені на людину, встановлення мотивів онімізації та перейменування, аналіз психологічної функції онімів у тексті), семіотичному (вивчення відношення онімів до інших знакових систем, дослідження проєкції власних імен, матеріальну і духовну культуру, історію народу), когнітивному (аналіз онімів у проєкції на структуру й операції свідомості), соціологічному (опис екстралінгвальних чинників вибору онімів) і т. ін. Ономастика має ряд розділів, які традиційно виділяються у відповідності з категоріями власних імен...” [9, с. 517] “...топоніміка вивчає власні імена географічних об'єктів, антропоніміка вивчає власні імена людей, космоніміка вивчає найменування зон космічного простору – сузір'їв, галактик, як прийняті в науці, так і народні, астроніміка вивчає назви космічних об'єктів, або окремих небесних світил, зооніміка вивчає власні імена тварин, їх клички, хрематоніміка вивчає власні імена предметів матеріальної культури, теоніміка вивчає власні імена богів і божеств будь-якого пантеону, карабоніміка (раніше наутоніміка і кароніміка) вивчає власні імена кораблів, суден і катері, ергономіка вивчає найменування ділових об'єднань людей (емпороніми – назви магазинів, фірмоніми – назви фірм, сюди ж відносяться назви перукарень, барів, кафе, більярдних клубів, благодійних організацій та ін.), прагматоніміка вивчає найменування товарів та інших результатів практичної діяльності людей (парфюмоніми – назви парфумерної продукції, ароматів, чоконіми – назви шоколадної продукції)” [10].

Як відзначає А. В. Суперанська, власні імена “дуже легко вбирають в себе слова, актуальні для окремих епох, але розвиваються за законами мови і з громадським життям пов'язані опосередковано, через мову” [8, с. 8]. Термін *ономастика* має два значення. По-перше, їм позначається комплексна наука про імена власні, по-друге – самі імена власні, у останньому значенні вживається також термін “оніми” [8, с. 10].

У другій половині XX в. лінгвісти почали пошук терміна для позначення назв підприємств, установ, фірм і т.п. з метою виділення в особливу групу власних назв. У 1979 р. виходить перше видання Словника російської ономастичної термінології Н. В. Подольської, де вперше був офіційно заявлений термін “ергоно” для позначення найменувань ділових об'єднань людей (установ, корпорацій, підприємств, товариств, закладів) [5]. У цій же групі опинилися назви спілок, організацій, гуртків.

В ономастиці закріпився термін для даних назв –“ергоно” (від грец. “діяльність, праця”), а також термін “ергонімія” для позначення сукупності назв ділових об’єктів (за аналогією з давно існуючими термінами ергоурбанімія, топонімія та ін.) [5, с. 824].

Слов’янські ономастичні студії розвивалися у взаємодії з вивченням історії розвитку слов’янських мов. Початок їх пов’язаний з діяльністю видатного мовознавця XIX ст. Ф. Міклошича. У вивченні ергонімів як класу власних найменувань у слов’янському мовознавстві простежується декілька етапів. Дослідження цих назв почалося у 60–70-х роках XX ст. у російській ономастиці в працях Б. З. Букчиної, І. Г. Долгачова, Г. А. Заболотової, М. Н. Морозової, В. І. Ткачука. У той час дослідження з ономастики в Чехії вели Г. Іречек та К. Кадлец, в Польщі – Т. Войцеховський, Ф. Пекосинський. Теоретичну значимість мали наукові праці А. В. Суперанської, яка визначила місце ергонімів у загальній класифікації онімів та їх мотиваційні типи, та Л. М. Щетиніна, котрий з’ясував принципи номінації назв готелів, ресторанів, театрів, галерей.

Перша спроба класифікації ергонімів була зроблена А. В. Суперанскою в монографії “Загальна теорія імені власного”. Автором виділяються два принципово різних типи найменувань для позначення підприємств та установ: реальний, що відображає місце розташування компанії та характер її діяльності (“*Харківське державне авіаційне виробниче підприємство*”) і символічний, дає лише деякий натяк на характер діяльності (кінотеатр “*Київська Русь*”) [8, с. 56].

Другий етап аналізу класу ергонімів розпочинається у 90-х роках минулого століття і відзначається продуктивністю у вивченні цих найменувань. Назви ділових об’єднань людей у функціональному аспекті розглядає В. М. Лейчик, принципи й способи номінації англійської ергонімії досліджує О. В. Беспалова. Лексико-семантичний і словотвірний аналіз ергонімів м. Тольятті проводить С. В. Земскова, у синхронному та діяхронному аспектах досліджує назви комерційних підприємств м. Челябінська Д. А. Яловець-Коновалова. Водночас з’являються ґрунтовні наукові праці українських ономастів. Наприклад, типи мотивованості ергонімів м. Києва стають об’єктами вивчення Л. Н. Соколової. Дисертаційна робота О. В. Мікіної була присвячена номінативним процесам у сучасній європейській ергонімії. Назви комерційно-виробничих підприємств (фірмоніми) Закарпаття комплексно розглянув О. О. Белей.

Наступний період дослідження ергонімії припадає на початок XXI ст. В ономастиці щорічно починають з’являтися наукові розвідки з дослідження ергонімії. Ергоурбоніми як ділові підприємства та об’єкти міського простору вивчає Р. І. Козлов, прагматичні та лінгвокультурологічні аспекти російської ергонімії – М. В. Шимкевич, орфографію багатокомпонентних назв ділових об’єднань м. Волгограда – М. Я. Крючкова. В українській лінгвістиці лексико-семантичні інновації ергонімів розглядає С. О. Шестакова, структурно-значеннєві моделі – Н. В. Кутуза.

Всередині XX ст. ономастика стала в Україні однією з провідних спеціальних історичних дисциплін. У Києві почала роботу Ономастична комісія АН України, яка з 1966 р. видає “Повідомлення Української ономастичної комісії”. За її ініціативою в різних містах України скликалися ономастичні конференції, видавалися наукові збірники і окремі праці з ономастики.

Протягом тривалого часу ґрунтовну роботу в галузі розвитку ономастики здійснюють Інститут мовознавства НАН України, О. Потебні та Інститут історії України НАН України.

Отже, особливо цікавим і важливим в нашій роботі є вивчення ергонімів. При розгляді даної групи слів виходимо з визначення Н. В. Подільської: “ергоно – власне ім'я ділового об'єднання людей, в тому числі закладів, підприємств та гуртків” [6]. У нашому дослідженні під ергонімом ми будемо розуміти назви закладів харчування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Питання мовноестетичного рівня сучасної української ергонімії перебуває сьогодні у центрі уваги мовознавців, підприємців, політиків тощо. Він, як відомо, залежить від загального культурного рівня українського суспільства. Дієвим засобом для підвищення етичної сторони української ергонімії можуть стати не лише словники ергонімів, а й широка кампанія з розтлумачення природи власної назви, її суті, властивостей. Важливо дослідити, здійснити опис ергонімів, довести, що власна назва підприємства обов'язково повинна добиратися з урахуванням його величини, спеціалізації, сфери діяльності тощо. Перспектива наукового дослідження – порівняльний аналіз українських та англійських ергонімів, що позначають назви закладів харчування.

Л і т е р а т у р а :

1. Бондалетов В. Д. Русская ономастика. – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
2. Гольман И. А., Добробабенко Н. С. Практика рекламы. Десять уроков для современного бизнесмена : пособие. – Новосибирск : СП “Интербук”, 1991. – 314 с.
3. Жучкевич В. А. Введение в топонимику. – М. : Наука, 1965. – 158 с.
4. Ніконов В. А. Введения в топонимику. – М. : Наука, 1965. – 180 с.
5. Подольська Н. В. Словник російської ономастичної термінології. – М. : “Наука”, 1988. – 192 с.
6. Подольська Н. В. Ономастика. – М. : Наука, 1978. – 166 с.
7. Романова Т. П. Проблеми сучасної ергонімії // Вісник Самарського держуніверситету. Серія “Філологія”. – 2008. – № 1. – 54 с.
8. Суперанская А. В. Загальна теорія імені власного. – М. : Наука, 2007. – 366 с.
9. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 884 с.
10. Словник української ономастичної термінології [уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В.]. – Тернопіль : Видавництво “Навчальна книга – Богдан”, 2012. – 168 с.
11. <http://www.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/councils/Pages/onomastics-council.aspx>

Познихиренко Ю. И. Предпосылки возникновения и развитие эргонимии как раздела ономастики.

В статье рассматривается раздел лингвистики, изучающий собственные имена и историю их возникновения, подразделы ономастики, которые традиционно выделяются в соответствии с категориями собственных имен, предпосылки возникновения и развитие эргонимии как раздела ономастики.

Ключевые слова: ономастика, оним, эргоним.

Poznihirenko Yu. I. Background and ergonemy's development as a part of onomastics.

The article deals with the part of linguistics which studies the proper names and history of their origin, subdivisions of onomastics, which traditionally allocated in accordance with the categories of proper names, and predictors of ergonomic unit development as a part of onomastics.

Keywords: onomastics, onym, ergonems.